

Döbrentei Gábor az első titkára lett az intézménynek), mert tudta, mi az, ami igazán fontos.

Hogy ki a gyilkos, el nem mondhatom, mert ezek valóban levelek (amolyan félig fiktívek, félig valódiak), nem regény, nem novellafüzér (bár tartalmaz történeteket is). Kisé elkésett a kiadó, hogy sorozatának címadó elődjét, a Felsőmagyarországi Minervát megálmódó és létrehozó Dessewffyt csak a sorozat 10. kötetében közli, de jól van így is. A legendák szerint léteznek olyan patakok, amelyek vizéből ha iszunk, őszülő hajunk visszanyeri fiatalkori színét. Dessewffy József munkái is ilyes, jótékony hatásúak. Ígyunk belőlük, amíg – ahogy Nagy László fogalmazta – emberi arcunk van, s remélhetjük, hogy közünk van ahhoz, amit kultúrának neveznek.

CSILLAG ISTVÁN

(Felsőmagyarország Kiadó, Miskolc, 2004, 178 oldal, 1800 Ft)

A kiegyezés

„Lassan-lassan lebben a fátyol a Béccseli alkudozások titkairól. Úgy látszik, mindez már kicsinált dolog, s az országgyűlés csak arra van hivatva, hogy a bevégzett tényt regisztrálja. De én e tényben a nemzet halálát látom; s mert ezt látom, kötelessé-

gemnek tartom megtörni hallgatásomat” – írta a lassan két évtizede emigrációban élő Kossuth Lajos Párizsból Deák Ferencnek híres Kaszszandra-levelében. Idén 138 éve, hogy megszületett az a politikai döntés, melyet az utókor mintha nem sorolna a sorsdöntő magyar történelmi események közé. Pedig a kiegyezés olyan határkő Magyarország és a Habsburg-birodalom történetében, amely a kezdetektől fogva viták keresztüzében állt. Pártolói szerint rendezett viszonyokat teremtett, biztosította a folyamatos fejlődést és felgyorsította a Nyugat-Európához való felzárkózást. Ellenzői a magyar állam széthullását jósolták, mert sorsunkat egy halálra ítélt birodalomhoz kötötte. Az sem hagyható figyelmen kívül, hogy a döntést bizalmatlanul fogadta a Lajtán túli vezetőréteg, a birodalom területén élő számos nemzetiség pedig kifejezetten elutasította.

A téli könyvvásár egyik újdonságának, a *Nemzet és Emlékezet* sorozat *Kiegyezés* című kötetének célja a hajdani döntés körül majd' másfél évszázad alatt kialakult feledés homályának eloszlatása. A könyv a sorozat hármas tagolását követi. A *Források* című fejezetben megtalálható minden fontosabb dokumentum, melyek először itt jelennek meg egymás mellett, időrendi sorrendben. A mai olvasó számára nehezen hihető, hogy több mint száz éven keresztül parázs vita zaj-

lott a kiegyezés körül. Az ellenzők és a támogatók táborának véleményeiből egyaránt válogatást olvashatunk a *Politikai és közéleti emlékezet* című fejezetben. A szakszerű szerkesztésnek köszönhetően a laikus is felfedezheti, hogy a védő-, illetve vádbeszédek korszakonként hogyan használták fel saját politikai céljaikra ezt a döntést.

Éles váltás figyelhető meg ezzel szemben a Horthy-korszak politikai és tudományos párbeszédében. A nosztalgia túlmutató egyoldalúságnak köszönhetően a megszólalók szinte egyöntetűen remekműnek titulálták a kiegyezést. Ennek legjobb példája Szekfű Gyula, aki úgy gondolta, hogy Széchenyi István politikai elképzelése valósult meg a kiegyezéssel, amely helyreállította Magyarország szuverenitását. Ettől függetlenül rendkívül éles kritikát fogalmazott meg a dualizmus korának politikai elitjéről. A kiegyezést bíráló vélemények lényegében csak az emigrációból érkeztek. Később a nyilvános vitákat a hallgatás váltotta fel. A kiegyezés politikatörténete és az Osztrák–Magyar Monarchia története kerülendő témává vált. Nagyrészt ennek köszönhető, hogy a korszak feledésbe merült. A *Tudományos emlékezet* című fejezetben az elmúlt ötven év tanulmányait találjuk sorrendbe állítva, melyeket olvasva jól érzékelhetőek a gondolkodásbeli változások. A könyv szerkesztője kitarzott elha-

tározása mellett, hogy mindenekelőtt a kiegyezés témáját járja körbe. Az Osztrák–Magyar Monarchia nem kerül bemutatásra, ami egyfajta tematikai zártságot eredményez. Mivel a kiadvány a szélesebb olvasóközönségnek készült, talán egy erről szóló tanulmány beiktatásával segíteni lehetett volna a témában való eligazodást. A könyv terjedelme azonban véges, ezért lehetett szükség e kompromisszumra. A rendkívül gazdag képanyag mégis segít közelebb hozni a korszakot: külön érdeme a könyvnek, hogy sok korabeli újságillusztráció, szellemes karikatúra kapott helyet a lapjain, a könnyebb tájékozódást pedig térképmelléletek szolgálják. A kötet remek összeállítása valóban dicséretére vált a közreműködőknek, a létrejött munka pedig tovább emeli a sorozat színvonalát.

A dualizmus kora az utókor szemében boldog békeidővé nemesedett. A nemzetiségek nyelvi önállóságot kaptak, de a vágyott önrendelkezés csupán álom maradt. A politikai elit valójában nem tekintette őket egyenrangú partnernek. Úgy tűnik, a rendezett viszonyok sem menthették meg a Monarchiát: a széthullás bekövetkezte csak idő kérdése volt.

TULOK PÉTER

(Szerkesztette Cieger András, *Osiris Kiadó, Budapest, 2004, 644 oldal, 8980 Ft*)